

Aisha MORINA¹
Denard VESHI²

IMPACT OF DRUG USE: CRIMINAL-LEGAL ASPECTS

Abstract

Narcotic and psychotropic substances have been used by humanity since ancient times. It has taken approximately two and a half decades for the phenomenon of drugs to manifest in alarming dimensions for our society with all contemporary acute characteristics. With the increased intensity of the human and goods movement, the drug phenomenon has proliferated, and represents one of the most widespread types of crime. This phenomenon not only harms the consumer individual by causing significant addiction but also negatively impacts the stability of society. The use of narcotic and psychotropic substances is causing significant harm to society, especially among the youth. In such a development of narco-criminality, the fight against this phenomenon has focused on three main aspects: legal, social, and medical. This paper analyzes the drug phenomenon by addressing the historical elements of how drug use has been defined by positive legal doctrine up to the present day. The current study examines the relationships between drug use and crime, including the set of legal norms described in the Criminal Code of the Republic of Albania. An essential element includes the factors influencing the spread of this criminal phenomenon and the damages caused by drugs. Through this paper, the aim is to identify and analyze the issues of drug use, the need to improve state policies, strategy programs, and national activities, as well as the means and methods for preventing and combating this phenomenon.

Keywords: *drugs, narcotic substances, psychotropic substances, drug addiction, drug addicts, criminal legislation.*

¹ MSc. Aisha MORINA
University College Beder
amorina22@beder.edu.al

² Prof. Assoc. Dr. Denard VESHI
University College Beder
dveshi@beder.edu.al

Hyrje

Narkokriminaliteti paraqet një dukuri të jashtëligjshme dhe të rrezikshme mjaft të përhapur në mbarë rruzullin tokësor (KAJTAZI, R., 2016: 3). Përdorimi i substancave narkotike jo vetëm që dëmton individin konsumues duke shkaktuar varësi të theksuar, por rrjedhimisht dëmton dhe ndikon negativisht në stabilitetin e shoqërisë (BECKETT, K., 2005: 419-441). Organizata Botërore e Shëndetësisë cilëson si *drogë* çfarëdolloj substance që, duke u futur në një organizëm të gjallë, modifikon një ose më shumë funksione të tij. Me “drogë” nënkuptohet çdo substancë e fituar në mënyrë natyrore ose artificiale, e cila arrin që te njeriu të krijojë një varësi psikike dhe fizike⁵. Përdorimi gjithnjë e më tepër i këtyre substancave ndikoi në rritjen e kërkesës së tyre duke marrë formën e një fenomeni mjaft të përhapur asokohe (LAING, R. O., 1998: 101-103). Në kushte të tilla, shtete të ndryshme filluan të merrnin masa duke parashikuar në legjislacionin penal si akte të kriminalitetit të gjitha veprimet që i referoheshin kultivimit, prodhimit, transportimit, shitjet si dhe përdorimit të drogave të ndryshme. Përgjatë viteve 1960-1970, shtete të ndryshme përfshirë dhe Shqipërinë, nënshkruan një sërë konventash ndërkombëtare⁶ në fushën e kontrollit dhe luftës kundër drogave pasi problematikat në këtë fushë të kriminalitetit shfaqën një nivel të lartë rrezikshmërie (BANO, H., 2004: 58).

Qëllimi i këtij studimi është identifikimi dhe analizimi i problematikave të drogës si faktor i kriminalitetit dhe të luftës kundër saj në Shqipëri, analizimi i legjislacionit penal kombëtar, nxjerrja e problemeve dhe e vështirësive të organeve ligjzbatuese të vendit në përpjekjet për të parandaluar dhe luftuar këtë dukuri. Gjithë kjo sepse kjo dukuri ka një impakt mbi shoqërinë shqiptare. Përmes këtij punimi synohet analiza lidhur me nevojën e evidentimit të mangësive dhe të metave që paraqet neni 283 të Kodit Penal mbi klasifikimin e veprave penale të narkotikëve si dhe sanksionimin penal të tyre. Gjithashtu ky kontribut synon të ofrojë një risi lidhur me përmirësimin e politikave penale ndaj kriminalitetit të narkotikëve si dhe të shërbejë në mënyrë efektive për pasurimin e mendimit juridik e kriminologjik lidhur me fenomenin e substancave narkotike.

⁵ Shtino, Nj., *Psikologjia Ligjore*, Vol 2, fq. 193, Prishtinë.

⁶ Ligji **Nr. 8722**, më datë 26 dhjetor i vitit 2000: “Mbi aderimin e Republikës së Shqipërisë ndaj Konventës së Kombeve të Bashkuara Kundër trafikut ilegal të drogave narkotike dhe substancave psikotrope⁶⁷”.

Ligji **Nr. 8723**, më datë 26 dhjetor 2000: “Mbi aderimin e Republikës së Shqipërisë ndaj Konventës së Vetme mbi drogat narkotike të 1961, dhe të asaj Konvente siç është amenduar nga Protokollin i 1972⁶⁷”.

Ligji **Nr. 8965**, më datë 7 nëntor 2002: *Mbi aderimin e Republikës së Shqipërisë ndaj Konventës mbi drogën dhe substancat psikotrope*, 1971.⁶

Kriminaliteti i drogës si një problematikë mjaft shqetësuese është trajtuar gjerësisht nga shumë autorë, ekspertë vendas ose ndërkombëtarë, por ky fakt nuk e zbeh rëndësinë e këtij punimi pasi në legjislacionin aktual shqiptar shfaqen disa mangësi. Këto mangësi lidhen me masat e parandalimit të kësaj dukurie kriminale si dhe joefikasitetin e parashikimit të institucioneve shtetërore të cilat duhet të ngarkohen për mjekimin, rehabilitimin dhe kujdesin e caktuar të dukurisë së narkomanisë dhe individëve përdorues të saj. Neni 283 KP e kufizon sferën e interpretimit të varësisë nga përdorimi i substancave narkotike duke parashikuar vetëm veprimet e dënueshme si dhe sanksionimin e përligjur duke shfaqur mangësi në analizimin e përdorimit të drogës apo rrjedhojat për përdoruesin.

Ky punim merr përsipër që të përgjigjet në mënyrë thelbësore në kuadër të pyetjeve kërkimore për qëllimin e studimit të këtij punimi. Ndikimi i përdorimit të drogave të ndryshme në rritjen e kriminalitetit në shoqërinë shqiptare. Efektiviteti i legjislacionit shqiptar aktual lidhur me parandalimin e narkokriminalitetit dhe luftimin e veprave penale lidhur me drogën.

Duke ngritur kështu këto pyetje konkludohen në vijim analizat e shtjelluara lidhur me drogën si faktor i kriminalitetit dhe efektivitetin e legjislacionit penal referuar parandalimit të këtij fenomeni. Punimi aplikon një metodologji kualitative duke zhvilluar një analizë të literaturës kombëtare dhe ndërkombëtare. Konkretisht, ky punim përdor metodën përshkruese, me anë të së cilës trajtohet në mënyrë të përgjithshme përkufizimi dhe klasifikimi i substancave që ndikojnë në kryerjen e veprave penale në fushën e narkotikëve, ndikimin e tyre në përhapjen masive të kriminalitetit duke përfshirë dhe faktorët nxitës të përdorimit të drogës. Së fundi, metoda analitike përdoret për analizën e inkriminimit që i është bërë substancave narkotike nga legjislacioni penal përfshirë dhe larmishmërinë e veprave penale që mund të kryhen në këtë fushë. Me anë të kësaj metode kam analizuar gjithashtu pasojat e përdorimit të substancave narkotike si dhe rrethanat në të cilat shkaktohet. Struktura e këtij punimi shkencor konsiston në shtjellimin e përdorimit të drogës në shoqërinë shqiptare. Në paragrafin e parë trajtohet një hyrje e përgjithshme rreth temës së punimit. Në paragrafin e dytë trajtohet përkufizimi i substancave narkotike, përdorimi i drogës si kontigjent të sjelljeve kriminale si dhe faktorëve që nxisin drejt këtyre sjelljeve. Në paragrafin e tretë zhvillohet një analizë e përgjithshme e kuadrit ligjor për inkriminimin e veprave penale në fushën e narkotikëve si dhe pasojat e përdorimit të substancave narkotike. Në vazhdim të këtij paragrafi, trajtohet qëllimi i dënimit të individëve përdorues dhe parandalimi i kësaj dukurie. Në përfundime

ky punim analizon dhe disa rekomandime se si legjislacioni shqiptar mund të përparojë për tu përshtatur kohëve aktuale dhe duke vënë në qendër personalitetin e përdoruesit.

Përkufizimi dhe klasifikimi i substancave narkotike, ndikimi i tyre në kriminalitet

Në këtë paragraf trajtohet përkufizimi dhe klasifikimi i substancave narkotike si dhe ndikimi i tyre në përhapjen e kriminalitetit. Me drogë nënkuptohet çdo substancë e fituar në mënyrë natyrore (NISBET, L. J. & MOORE, M., 1997: 708-712) ose sintetike (SCHREIBER, S. L., 2000: 1964-1969) ndaj së cilës njeriu mund të krijojë varësi psikike dhe fizike duke turbulluar humorin, nivelin e perceptimit dhe funksionin cerebral. (ARIFI, A., 2008: 22). Drogat klasifikohen në: depresantë, substanca të cilat ngadalësojnë funksionin e trupit duke përfshirë edhe komandat e trurit (BRENSILVER, M., HEINZERLING, K. G. & SHOPTAW, S., 2013: 449-460) stimulantë (Po aty), përbëjnë kategorinë e drogave të cilat shkaktojnë shpejtimin e funksioneve të organizmit si dhe paranojë dhe haluçinogjenët (Po aty), që shndërrojnë mënyrën se si një person percepton, sheh dhe imagjionon atë që e rrethon (WINTER, J., 2020: 1). Konsumimi i vazhdueshëm dhe keqpërdorimi i këtyre lëndëve, u hapin dyert sjelljeve kriminale narkomanëve (HARRISON, L. & GFROERER, J., 1992: 422-443), të cilët me praktikimin e këtyre sjelljeve devijante përbëjnë një rrezik ndaj pjesës tjetër të shoqërisë (ELEZI, I. & HYSI, V., 2006: 11) Sjellje të tilla manifestohen me ushtrimin e akteve të dhunshme, largimin nga shtëpia, nga institucionet edukuese, shoqërore (ARIFI, A., 2008: 22). Një nga studimet e para, nga i cili rezultoi se përdorimi i drogës përbën një faktor nxitës të rëndësishëm në kryerjen e krimeve të ndryshme (GOLDSTEIN, P., 1985: 143-144), pohoi gjithashtu se dhe krimi nxit përdorimin e substancave narkotike duke krijuar kështu një linjë të ndërsjellë (Po aty). Kjo linjë pasqyrohet në faktin se individët devijues kanë një probabilitet më të lartë të gjenden në situata sociale ku përdorimi i drogës shfaqet si një fenomen i zakonshëm (White, H. R., 1990: 215-219). Ndikimi i substancave të jashtëligjshme përbën një dëm masiv për komunitetet lokale, pasi anëtarët e këtyre komuniteteve detyrohen të zhvillojnë jetesën e tyre në mes të krimeve që shkakton përhapja e këtyre lëndëve⁷. Krimi dhe dhuna si pasojë e abuzimit të lëndëve narkotike marrin forma të ndryshme në nivele të ndryshme të shoqërisë. Bordi Ndërkombëtar i Kontrollit të Narkotikëve ka shqyrtuar ndikimin e drogës, krimin dhe dhunës, duke trajtuar marrëdhëniet

⁷ Roger H. Peters, Janine Kremling, *Principles of Addictions and the Law*, 2010.

ndërmjet abuzimit me drogën dhe kriminalitetit në aspekte të ndryshme⁸. Narkokriminaliteti është studiuar me qëllim përcaktimin e një përkufizimi shkencor si dhe juridik lidhur me këtë dukuri (Kajtazi, R., 2014: 580). Në interpretim të studimeve të ndryshme theksojmë se pa narkomani nuk mund të ketë narkokriminalitet⁹. Gjithashtu Qendra Evropiane e Monitorimit për Drogën dhe Varësinë nga Droga (EMCDDA) shprehet se termi “*narkokriminalitet*” përcaktohet si “krimet e ndërlidhura me drogën”.¹⁰ Kriminaliteti si produkt i përdorimit të drogës përfshin katër lloje krimesh kërcënuese për individin konsumues dhe shoqërinë (Anglin, M. D. & Brian P., 1998: 1871-1914) Këto krime kategorizohen në ato psikofarmakologjike, të cilat kryhen nën influencën e një substance psikoaktive, nën ndikimin e varësisë nga droga, si rezultat i përdorimit akut ose kronik të saj (Newcomb, M. D., Ebrahim M. & Peter M. B., 1986: 525-531) Krimet kompulsive-ekonomike që kryhen në mënyrë që të krijohet një fond i përshtatshëm buxhetor për të mbështetur përdorimin e drogës¹¹. Krimet sistematike të cilat kryhen në kuadër të funksionimit të tregjeve të paligjshme të drogës, si pjesë e biznesit të shpërndarjes dhe përdorimit të drogës¹². Kjo kategori sugjeron gjithashtu se vetë përdorimi i drogës është në thelb i dhunshëm (Goldstein, P.: 145). Në paraqitjen e kriminalitetit në fushën e përdorimit të narkotikëve ndikojnë faktorë të larmishëm, të cilët më shumë ose më pak kanë ndikim në paraqitjen e saj (Rhodes, T. 2003: 303-329). Këto faktorë kategorizohen në faktorë të jashtëm si faktorët ekonomikë, arsimit, papunësia, kultura, familja, mjedisi shoqëror etj...dhe faktorë të brendshëm si karakteri i autorit, temperamentit dhe prirjet, motivet për përdorimin e substancave narkotike (Compton, W. M., 2005: 1494-1502). Teoricienë të ndryshëm mbajnë qëndrime të ndryshme, disa mbrojnë teorinë se njerëzit me vetëdije e zgjedhin vetë kryerjen e krimit¹³. Ndërsa disa të tjerë e interpretojnë nëpërmjet studimeve të ndryshme se sjellja kriminale si pasojë e përdorimit të substancave narkotike shfaqet nga ndikimi i disa faktorëve si faktorët biologjik, psikologjikë dhe sociologjikë¹⁴.

Narkokriminaliteti reflektohet në kategori të ndryshme të kryerjes së veprave penale (Nordstrom, B. R., 2011: 663-687). Përdorimi i drogës mund të ndikojë në kryerjen e krimit të drejtpërdrejtë, çfarë

⁸ Bordi Ndërkombëtar i Kontrollit të Narkotikëve <https://www.incb.org/>

⁹ Petroviç, B., *Narkokriminal*, Sarajevë, 2004.

¹⁰ EMCDDA; *Qendra Evropiane e Monitorimit për Drogën dhe Varësinë nga Droga*, burim qendror dhe autoritet i konfirmuar për çështjet lidhur me drogën në Evropë https://www.emcdda.europa.eu/emcdda-home-page_en

¹¹ Milutinoviç, M., *Kriminologjia*, Botimi i dytë i ndryshuar, Prishtinë 1981.

¹² US Dept Of State, National Drug Threat Assesment, 2011.

¹³ Claro, H., Ferreira, M., Tarifa, R., Drug use, mental health and problems related to crime and violence

¹⁴ JSTOR: Illegal Drug Use and Crime: A complex Relationship, 3 October 2001.

nënkupton krimin e kryer nën ndikimin e një substance apo si pasojë e varësisë (Speckart, G., M. D. Anglin & Elizabeth P. B.: 1989: 33-56). Në kuadër të ndikimit të drejtpërdrejtë të narkomanisë në kryerjen e krimeve, duhet bërë një dallim midis: akteve kriminale të kryera nën ndikimin e drogës dhe atyre të kryera me qëllim financimin dhe përdorimin e substancave narkotike¹⁵.

Veprat penale të lidhura me drogën duket se kanë një lidhje shkakësore shumë më të fortë me veprat penale të kryera kundrejt pronës krahasuar me krimet kundër personave apo sulmet.¹⁶

Bordi Ndërkombëtar i Kontrollit të Narkotikëve thekson:

“Krimi i lidhur me konsumin është kryesisht jo i dhunshëm dhe shpesh i ulët në prevalencë. Krimi ekonomik-kompulsiv në fushën e narkotikëve, përbën një krim më të zakonshëm se sulmi i dhunshëm i shkaktuar nga përdorimi i drogës.” (Qendra Ndërkombëtare për Parandalimin e Krimin (2010: 74)

Legjislacioni ynë paraqet një mangësi të theksuar në krahasimin e kategorizimit të këtyre akteve kriminale. Për rrjedhojë, në shqyrtimin e gjykimit të një akti kriminal të kryer nën ndikimin e faktorëve të parashikuar, legjislacioni penal duhet të përfshijë një ndarje të mirëfilltë të këtyre kategorive ndikuese në përdorimin e drogës, pasi një krim i kryer nën ndikimin e lëndëve narkotike konkludon të ketë të nevojshëm dhe trajtimin e duhur mjekësor¹⁷.

Legjislacioni penal, pasojat e përdorimit të substancave narkotike dhe sistemi i dënimit

Përgjatë zhvillimit historik, në legjislacionin penal në fushën e narkotikëve janë përfshirë dispozita të reja, janë pëmirësuar dhe plotësuar shumë të tjera, si dhe janë përcaktuar mjaft inkriminime veprash penale¹⁸. Është pranuar nga organizatat ndërkombëtare se Shqipëria është një nga vendet

¹⁵ Speckart, George, and M. Douglas Anglin. "Narcotics and crime: A causal modeling approach." *Journal of Quantitative Criminology* 2; pgs: 3-28; 1986

¹⁶ Menard, Scott, Sharon Mihalic, and David Huizinga. "Drugs and crime revisited." *Justice Quarterly* 18.2; pgs: 269-299; 2001.

¹⁷ Hubbard, L., E. Marsden, and V. Racholl. "Drug abuse treatment." *Chapel Hill, NC*; 1989.

¹⁸ Kodi Penal i Ahmet Zogut, viti 1928, neni 358 para. 3. (?)

Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, viti 1952.

Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, viti 1977, neni 134/2.

Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, viti 1995.

Lala, E., “Kanuni i Lekë Dukagjinit”, Dorëshkrim, Pukë 1980.

e origjinës së narkotikëve, si: marijuana dhe hashashi ndërsa heroína përpunohet dhe trafikohet në sasi të mëdha¹⁹.

Ligji “Për substancat narkotike dhe psikotrope” u miratua në vitin 1994 dhe me ndryshimet pasuese përcakton rregullat për prodhimin, përpunimin, importin, eksportin, kontrollin, ruajtjen dhe tregtimin e substancave narkotike²⁰. Mbështetur në ligjin për narkotikët me nr. 8750, datë 26.03.2001²¹, në kreun VIII, seksioni III, “Veprat penale kundër rendit dhe sigurisë publike”, të Kodit Penal parashikohen rreth trembëdhjetë dispozita ligjore në të cilat përcaktohen këto vepra penale në fushën e përdorimit të narkotikëve²². Pikërisht, neni 283 analizon përgjithësisht veprimet e jashtëligjshme që përbëjnë figurën e këtij krimi, përfshirë dhe përdorimin e drogës.

Në Shqipëri, përdorimi i drogës nuk specifikohet si një vepër penale e veçantë, fakt i cili parashtron mangësinë thelbësore në trajtimin e kësaj problematike²³. Bazuar në nenin 60/12 të KP, pas dënimit për posedim të drogës, nëse autori i veprës penale është përdorues i substancave narkotike, sprovimi mund të përfshijë urdhrin për trajtim²⁴. Në nenin 283 të Kodit Penal gjithashtu parashtrohet qartë përgjegjësia që mban individi i cili implikohet në veprat që parashikon Kodi Penal²⁵. Ndëshkimet e përcaktuara në kuadrin ligjor për posedimin personal nuk ndryshojnë për nga përdorimi i drogës përfshirë këtu dhe varësinë ndaj saj²⁶.

Lidhur me pasojat që shkaktojnë, substancat narkotike ndikojnë në perceptimin, disponimin dhe ndërgjegjen e përdoruesve të tyre, faktor i cili mund të ndikojë në aftësinë e konsumatorëve për të ushtruar kontroll mbi përdorimin e drogës (Chen, Chuan-Yu & K.-M. Lin, 2009: 287-292). Rrjedhimisht, krijohet varësia e drogës si pasojë e përdorimit të vazhdueshëm pavarësisht dëmit të shkaktuar²⁷. Përdorimi i rregullt i kanabisit mund të rrisë gjendjen e ankthit ose atë depresive²⁸. Ekziston gjithashtu një lidhje midis përdorimit të kanabisit dhe zhvillimit të psikozës, bipolaritetit ose skizofrenisë, të cilat shkaktojnë çrregullime mendore afatgjata tek përdoruesi²⁹. Drogat

¹⁹ US Dept Of State, *National Drug Threat Assesment*, pg. 11, 2011

²⁰ Instituti i Shëndetit Publik, “*Shqipëria, Raporti Kombëtar mbi Drogat*”, fq. 2, para 9, Tiranë 2017

²¹ Fletore Zyrtare Nr 14/2001

²² Kajtazi, R., *Narkokriminaliteti në Kosovë dhe në Shqipëri*, fq. 101, Tiranë 2016

²³ Instituti i Shëndetit Publik, “*Shqipëria, Raporti Kombëtar mbi Drogat*”, fq. 2, para 11, Tiranë 2017.

²⁴ Instituti i Shëndetit Publik, European Monitoring Centre for Drugs and Addiction

²⁵ Neni 283, *Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë*, vitet 1990 – 1995.

²⁶ Po aty.

²⁷ Cami, Jordi, and Magí Farré: "Drug addiction." *New England Journal of Medicine* 349. Pgs: 975-986; 2003.

²⁸ Crippa, José Alexandre, et al. "Cannabis and anxiety: a critical review of the evidence." *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental* 24.7, pgs: 515-523; 2009

²⁹ Thornicroft, Graham. "Cannabis and psychosis." *The British Journal of Psychiatry* 157.1; 25-33; 1990

haluçinogjene përbëjnë një tjetër faktor i cili ndikon në shkaktimin e çrregullimeve mendore të narkomanëve³⁰. Këto lloj substancash bëjnë që përdoruesi të shkëputet nga situatat reale dhe të shkaktojnë haluçinacione, të cilat mund të jenë të frikshme dhe shqetësuese. Për më tepër, ndër pasojat që shkakton përdorimi i drogës rradhiten dhe dhuna e ushtruar në familje, problemet sociale, sjellje antisociale, mbidoza, sëmundje të ndryshme etj. (Chisholm D, S. S.: 58). Efektet që shkaktojnë substancat narkotike në shëndetin mendor mund të jenë kontigjent kryesor për njerëzit që t'i përdorin në mënyrë të vazhdueshme dhe të abuzojnë me to (Abram, Karen M. & L. A. Teplin, 1990: 222-238) Pikërisht, konkludohet se komorbiditeti midis çrregullimeve mendore dhe abuzimit të përdorimit të substancave narkotike rrit rrezikun e sjelljes së dhunshme (Van Dorn, Richard, Jan Volavka, & N. Johnson, 2012: 487-503). Tërësia e këtyre faktorëve bëjnë që personat me çrregullime mendore si pasojë e përdorimit të vazhdueshëm të drogës të paraqiten si kontigjenti kryesor në kryerjen e krimeve në fushën e narkotikëve³¹. Pasojat si rrjedhojë e përdorimit të drogës paraqesin një situatë të rrezikshme që ka të ngjarë të përkeqësohet në rast të mungesës së një trajtimi adekuat.³²

Fenomeni i përdorimit të drogës është rritur me ritme të larta dhe mund të thuhet se paraqet një ndër llojet me të përhapura të kriminalitetit pasi përdorimi i substancave narkotike po u sjellin mjaft dëme shoqërisë³³. Nisur nga ky fakt, shoqëria duke synuar mbrojtjen nga kriminaliteti do të luftojë për të ndëshkuar autorët e veprave penale në fushën e narkotikëve por qëllimi i dënimit duhet të jetë kryesisht trajtimi social – mjekësor, riedukimi si dhe risocializimi i autorit³⁴.

Lloji dhe masa e dënimit që gjykata cakton ndaj një personi, autor i një veprë penale konkrete, merret duke vlerësuar shkallën e rrezikshmërisë shoqërore të veprës penale, si dhe atë të autorit të saj³⁵. Caktimi nga gjykata ndaj autorit të veprës penale të llojit dhe të masës së dënimit shfaq një proces kompleks. Në këtë proces gjykata mban parasysh realizimin e qëllimeve të dënimit si në planin e parandalimit të përgjithshëm të veprës penale, ashtu dhe në parandalimin e posaçëm³⁶.

³⁰ Corne, S. J., and R. W. Pickering. "A possible correlation between drug-induced hallucinations in man and a behavioural response in mice." *Psychopharmacologia* 11, pgs: 65-78; 1967.

³¹ Claro, H., Ferreira, M., Tarifa, R., *Drug use, mental health and problems related to crime and violence*, 2015

³² Sullivan, Mark D., et al. "Association between mental health disorders, problem drug use, and regular prescription opioid use." *Archives of internal medicine* 166.19; para 2087-2093; 2006

³³ World Health Organization. *The world drug situation*. World Health Organization, 1988.

³⁴ Lines, Rick, Julie Hannah, and Giada Girelli. "Treatment in liberty/human rights and compulsory detention for drug use." *Human Rights Law Review* 22.1; pgs: 1-31; 2002.

³⁵ Elezi, I., *E Drejta Penale, Pjesa e Posaçme*, fq. 258, Tiranë 2016.

³⁶ Odisharia, Vepkhvia. "Barriers to Establishing Healthy Lifestyle Habits in Young Generation of Georgia." *ANNALS OF BIOMEDICAL RESEARCH AND EDUCATION* 2.5; 2002.

Përgjithësisht, mosha e autorit të veprës penale dhe lloji i drogës mundësojnë të zbatohen alternativa të dënimit³⁷. Lidhur me shkallën e rrezikshmërisë shoqërore të veprave penale në fushën e narkotikëve³⁸, këto vepra në momentin e kryerjes së tyre, shkaktojnë dëme kundrejt të gjithë popullatës së përgjithshme duke cënuar stabilitetin e mirëqenies së shoqërisë³⁹. Rrjedhimisht, dënimi i narkomanëve shfaq nevojën e një efektiviteti më të lartë në procesin e tij⁴⁰. Qëllimi i dënimit të narkomanëve theksohet gjithashtu dhe në Konventën e Organizatës së Kombeve të Bashkuara ku parashtrohet se palët në raste të përshtatshme si alternativa ndaj dënimit ose ndëshkimit mund të parashikojnë masa të tilla si shërimi, edukimi, rehabilitimi dhe integrimi përsëri në shoqëri si dhe trajtimi dhe kujdesi i post vuajtjes së dënimit, në rastin kur autori i veprimtarisë penale rezulton përdorues droge⁴¹. Disponueshmëria e trajtimit në Shqipëri, duke përfshirë shërbimin mjekësor, edukimin si dhe rehabilitimin e individëve përdorues të substancave narkotike mbetet mjaft e kufizuar⁴². Në këtë trajtim përfshihen prova klinike dhe trajtimi kryesor nëpërmjet morfinës me çlirim të ngadaltë të toksinave⁴³, nuk është ende në dispozicion.

Konkludojmë se narkokriminaliteti përbën një kërcënim serioz për sigurinë kombëtare, popullatën e përgjithshme, ekonominë si dhe cilësinë e jetës⁴⁴. Kjo formë e kriminalitetit nuk mund të luftohet nëpërmjet veprimeve sporadike dhe pa plane veprimi, pa një strategji kombëtare. Kriminaliteti në fushën e narkotikëve manifestohet në forma të ndryshme si një dukuri shoqërore negative, për rrjedhojë, lufta dhe masat parandaluese lidhur me zvogëlimin e kërcënimit të kësaj dukurie marrin një rëndësi të veçantë⁴⁵. Rrethi i subjekteve shoqërore duhet të inkurajohet nga qëllimi i përbashkët i tyre, parandalimin e kriminalitetit në fushën e drogës, nëpërmjet luftimit kundrejt shkaqeve dhe kushteve që përcaktojnë sjelljet kriminale të përdorimit, trafikimit, transportimit apo shitjes së substancave narkotike. (KAKARRIQI, E., YLLI, A., SULAJ, Z., BINO, S., BANI, R., SELFOLLARI, S., 2013) Veprimtaritë e parandalimit në nivel kombëtar janë organizuar në disa institucione të ndryshme⁴⁶. Bazuar në Strategjinë Kombëtare kundër Drogës, në veprimtaritë parandaluese të drogës janë

³⁷ Elezi, I. *E Drejta Penale, Pjesa e Posaçme*, faqe 464, Tiranë 2018.

³⁸ Po aty.

³⁹ Institutit i Shëndetit Publik, *Drogat dhe pasojat e përdorimit të saj tek të rinjtë*, fq.2.

⁴⁰ Elezi, I., *E Drejta Penale, Pjesa e Posaçme*, fq. 259, Tiranë 2016

⁴¹ Organizata e Kombeve të Bashkuara, *"Kundër trafikut të paligjshëm të drogave narkotike dhe lëndëve psikotrope"*

⁴² Kajtazi, R., *Narkokriminaliteti në Kosovë dhe në Shqipëri*, fq. 102, Tiranë 2016.

⁴³ Simpson, D. Dwayne, et al. "Drug abuse treatment process components that improve retention." *Journal of substance abuse treatment* 14.6; pgs: 565-572; 1997.

⁴⁴ Bean, Philip. *Drugs and crime*. Routledge, 2014.

⁴⁵ Testa, Mark F., and Brenda Smith. "Prevention and drug treatment." Pgs: 147-168; 2007.

⁴⁶ Po aty.

përfshirë dhe drejtoritë rajonale të arsimit, shkollat, drejtoritë rajonale të shëndetit publik, autoritete vendore si dhe organizata qeveritare dhe joqeveritare⁴⁷. Një piketë e rëndësishme e Strategjisë Kombëtare kundër Drogave është dhe reduktimi i dëmit⁴⁸. Reduktimi i dëmit të shkaktuar nga përdorimi i drogës përfshin gjithashtu dhe shërbimet e trajtimit për të reduktuar pasojat e dëmshme shëndetësore që lidhen me abuzimin e substancave narkotike (KOOB, G. F., 1996: 893-896). Pavarësisht strategjive të lartpërmendura, duhet theksuar se legjislacioni shqiptar në fushën e narkotikëve lidhur me trajtimet që vënë në qendër personalitetin e përdoruesit shfaq mangësi për shkak të mos pajisjes me mjetet e nevojshme.

Përfundime

Ndikimi i përdorimit të narkotikëve në përhapjen e kriminalitetit është një çështje komplekse e cila ka filluar të parashikohet dhe të përkufizohet që nga e drejta doktrimore. E drejta doktrimore shqiptare përmban në vetvete një seri normash penale ndër të cilat i kushton një vëmendje të veçantë akteve kriminale të kryera në fushën e narkotikëve.

Së pari, narkokriminaliteti përbën një kërcënim serioz për sigurinë kombëtare, popullatën e përgjithshme, ekonominë si dhe cilësinë e jetës. Sjelljet kriminale të lidhura me drogën klasifikohen si ndër veprat penale më të rënda duke qenë se këto lloj veprash, kryesisht konsumimi i substancave narkotike, prekin drejtpërsëdrejti shëndetin dhe jetën e përdoruesit duke qenë se përdorimi gjithnjë e më tepër i këtyre substancave ndikon në zhvillimin e varësisë nga droga.

Përdorimi i substancave narkotike lidhet në mënyrë të drejtpërdrejtë me veprimtaritë kriminale nëpërmjet efekteve që ato shkaktojnë në sjelljen e përdoruesit duke gjeneruar dhunë dhe aktivitete të tjera të paligjshme në fushën e narkotikëve. Individët që abuzojnë në përdorimin e substancave narkotike pasqyrojnë kontigjentin më të prirur për të kryer krime të ndryshme, nxitur nga faktorë të kategorizuar në faktorë të jashtëm dhe të brendshëm. Kokaina, heroina, marijuana dhe metamfetamina përbëjnë shembuj të drogave që pasqyrojnë potencialin e abuzimit si dhe veprimeve të kundraligjshme. Si përfundim, ndikimi i krimeve të lidhura me drogën shtrihet përtej atyre që janë të përfshirë drejtpërdrejt në krim. Narkokriminaliteti prek familjet, komunitetet dhe shoqërinë në tërësi përmes rritjes së tendosjes në sistemin e drejtësisë penale, rritjes së kostove për

⁴⁷ Strategjite kombëtare kundër drogës; Tiranë 2012-2016.

⁴⁸ Po aty, fq. 10.

taksapaguesit, dhunës së mundshme ndaj individëve të pafajshëm ose dëmtimit të pronës për shkak të gjyqimit të dëmtuar të shkaktuar nga droga ose alkooli. Për më tepër, konkludojmë se qëllimi kryesor i planit të parandalimit kundrejt fenomenit të drogës është shmangia e të rinjve nga përdorimi i substancave narkotike. Legjislacioni ynë në aspektin formal shfaq një interes të lartë lidhur me riedukimin, rishoqërimin si dhe trajtimin social – mjekësor të individit përdorues. Në praktikë, janë zhvilluar disa programe rehabilitimi dhe trajtimi që përfshijnë qendra për rehabilitimin e përdoruesve të drogës. Këto qendra ofrojnë shërbime të ndryshme, duke përfshirë terapi mjekësore, këshillim psikologjik dhe mbështetje sociale për të ndihmuar individët të kapërcejnë varësinë dhe të riintegrohen në shoqëri. Megjithatë, kapaciteti dhe burimet e këtyre programeve shpesh janë të kufizuara, duke krijuar sfida në ofrimin e trajtimit adekuat për të gjithë ata që kanë nevojë.

Bazuar në analizën e këtij punimi, konkludojmë se legjislacioni ynë paraqet një mangësi të theksuar në krahasimin e kategorizimit të këtyre akteve kriminale lidhur me pasojat që shkaktojnë si dhe në sistemin e dënimit të tyre duke qenë se masat mjekësore nuk konfigurojnë si një masë shtrënguese ndaj autorit të veprës penale si dhe mungon përcaktimi numerik i nocionit juridik “doza të vogla” paraqitur në nenin 283 të Kodit Penal. Mungesa e efektivitetit të legjislacionit në fuqi shkakton mosmarrëveshje në praktikën gjyqësore si dhe në masat shtrënguese të parashtruara si sanksione penale për veprën përkatëse, duke ndikuar negativisht në realizimin e sfidës inteligjente lidhur me parandalimin dhe luftimin e drogës si formë e kriminalitetit.

Rekomandime

Në kuadër të ndërgjegjësimit lidhur me prevalencën e dukurisë së përdorimit të drogës, organi i Prokurorisë duhet të pasqyrojë të dhënat statistikore lidhur me vëllimin, llojin e kriminalitetit si pasojë e përdorimit të substancave narkotike si dhe prevalencën e tij sipas përcaktimit që u bën Kodi Penal sjelljeve kriminale në fushën e narkotikëve. Dënimi i autorëve të akteve kriminale në fushën e narkotikëve nuk duhet të synojë hakmarrjen ose parandalimin e përgjithshëm, por duhet të synojë shërimin, edukimin, rehabilitimin dhe integrimin përsëri në shoqëri të autorit. Në kuadër të parandalimit të luftës së zhvilluar kundrejt këtij fenomeni dëmtues, legjislacioni në fuqi duhet të përcaktojë si masë shtrënguese dhe detyrueshmërinë e trajtimit mjekësor dhe edukues të të dënuarve. Këtu mund të përfshihen programet e detoksifikimit të mbikëqyrura nga mjekësia si dhe

programet e trajtimit me metadon nëpërmjet së cilit mund të reduktohet përdorimi i paligjshëm i heroinës si dhe krimet lidhur me të. Në trajtimin adekuat të të dënuarve mund të përfshihen gjithashtu seancat terapeutike nëpërmjet këshillimit të strukturuar të pacientëve narkomanë.

Ministria e Drejtësisë duhet të ndërmarrë të gjitha masat në mënyrë që të krijojnë kushtet mjekësore efektive në kuadër të kurimit të këtyre personave të dënuar. Ofrimi i trajtimit gjithëpërfshirës të përdoruesve të drogës duhet të synojë reduktimin e kësaj forme të kriminalitetit pasi një i burgosur kthehet në komunitet. Vemendje e veçantë duhet t'i kushtohet dhe rritjes së bashkëpunimit institucional për goditjen e veprave penale në fushën e narkotikëve. Përfshirja e familjes në luftën kundër abuzimit me drogën përbën një ndër elementet thelbësore në parandalimin e narkokriminalitetit. Në institucionin e familjes, përvetësimi i sjelljes së fëmijës është i lidhur zakonisht me edukimin familjar ose prindëror. Rrjedhimisht, ekziston nevoja që organizatat qeveritare dhe joqeveritare të krijojnë qendra këshillimore ku prindërit dhe fëmijët e tyre të informohen rreth çështjeve lidhur me drogën dhe mënyrën sesi kjo formë e kriminalitetit ndikon në jetën e individit.

Si një fenomen mjaft shqetësues dhe dëmtes kundrejt stabilitetit shoqëror, përgjigja adekuate sociale ndaj narkokriminalitetit, përbën një ndër përparësitë e lëvizjeve sociale ku padyshim ajo institucionale luan një rol shumë të rëndësishëm. Në kuadër të problematikës së përdorimit të substancave narkotike nga të rinjtë duhen përdorur strategjitë e balancuara që përfshijnë ndërhyrje të hershme, programe sociale dhe edukative, të synuara për edukimin e të rinjve rreth drogës si formë e kriminalitetit. Me qëllim realizimin e parandalimit të përdorimit të substancave narkotike, duhet të përforcohen sjelljet antidrogë nëpërmjet ndikimit të institucioneve edukuese. Kjo strategji mund të arrihet dhe me përfshirjen e personelit arsimor të shkollave në këtë sfidë inteligjente kundër përdorimit të narkotikëve. Kuadri ligjor në fushën e narkotikëve duhet të përcaktojë gjithashtu rrethanat në të cilat përdorimi i drogës duhet të trajtohet si një krim apo si një sëmundje, duke përfshirë dhe domosdoshmërinë e trajtimit mjekësor.

BIBLIOGRAFI

1. Abram, Karen M., and Linda A. Teplin. *Drug disorder, mental illness, and violence*. NIDA Research Monograph Series, Drugs and violence: Causes, correlates, and consequences 222-238; para 103, 1990.
2. Arifi, A. *Drogat*, fq. 22, Shkup, 2008.
3. Beckett, Katherine, et al. *Drug use, drug possession arrests, and the question of race: Lessons from Seattle*. Social Problems 52.3; pgs: 419-441, 2005
4. Bean, Philip. (2014) *Drugs and crime*. Routledge.
5. Chisholm D, S. S., *Dept of Mental Health and Substance Abuse*, World Health Organization, pg. 58
6. Claro, H., Ferreira, M. & Tarifa, R. (2015) *Drug use, mental health and problems related to crime and violence*.
7. Clement, J. L., *Sciences Legeles et police scientifigve*, Vol. 1, fq. 42, Paris, 2008.
8. Elezi, I. dhe Hysi, V. (2006) *Politika Penale*, fq. 11, Tiranë.
9. Elezi, I. (2016) *E Drejta Penale e Posaçme*, fq. 258, 430-431, Tiranë.
10. Elezi, I. (2018) *E Drejta Penale, Pjesa e Posaçme*, fq. 464, Tiranë.
11. EMCDDA, Instituti i Shëndetit Publik (2017) *Raporti kombëtar mbi drogat*, Tiranë.
12. Fletore Zyrtare Nr 14/2001
13. Fletorja Zyrtare e Republikës së Shqipërisë Nr. 50, datë 29.01.2001, fq. 2156
14. Fletorja Zyrtare e Republikës së Shqipërisë Nr. 79, datë 08.12.2002, fq. 2254
15. Gjata, F. (2009) “Veprat penale në fushën e narkotikëve”, fq. 4, Tiranë.
16. Goldstein, P., The drugs violence, Journal of Drug Issues, pgs: 143-144, 1985.
17. Goldstein, P., The drugs violence, Journal of Drug Issues, pgs: 145, 1985.
18. Halili, R., Kriminologjia, fq 115, Prishtinë 2005 Begaj, S., Kriminalistika, Ripunim, fq. 564, Tiranë 1999, SHBLU
19. Hubbard, L., E Marsden, and V. Racholl. "Drug abuse treatment." Chapel Hill, NC (1989).
20. Illegal Drug Use and Crime: A complex Relationship, 3 October, 2001.
21. Instituti i Shëndetit Publik (2017) “Shqipëria, Raporti Kombëtar mbi Drogat”, fq. 2, para 11, Tiranë.
22. Instituti i Shëndetit Publik, European Monitoring Centre for Drugs and Addiction

23. Kakarriqi, E. (2013) *Raport Vjetor: Gjendja e Drogës, Zhvillimet e Reja*, European Commission; Tiranë.
24. Kajtazi, R., *Narkokriminaliteti në Kosovë dhe në Shqipëri*, fq. 101, Tiranë 2016
25. Koob, George F. (1996) *Drug addiction: the yin and yang of hedonic homeostasis*. *Neuron* 16.5, fq. 893-896.
26. Kodi Penal i Ahmet Zogut, viti 1928, neni 358 para. 3 (?)
27. Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, viti 1952
28. Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, viti 1977, neni 134/2
29. Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, viti 1995
30. Lala, E., “Kanuni i Lekë Dukagjinit”, Dorëshkrim, Pukë, 1980.
31. Lines, Rick, Julie Hannah, and Giada Girelli. "Treatment in liberty'human rights and compulsory detention for drug use." *Human Rights Laë Review* 22.1 (2022): 1-31.
32. Ligji nr. 8279, datë 15.1.1998, ndryshuar më pas me ligjin nr. 8733, datë 24.01.2001
33. Menard, Scott, Sharon Mihalic, and David Huizinga. "Drugs and crime revisited." *Justice Quarterly* 18.2 (2001): 269-299.
34. Milutinoviç, M, *Kriminologjia, Botimi i dytë i ndryshuar*, Prishtinë 1981
35. Newcomb, Michael D., Ebrahim Maddahian, and Peter M. Bentler. "Risk factors for drug use among adolescents: concurrent and longitudinal analyses." *American journal of public health* 76.5 (1986): 525-531.
36. Nisbet, Louis J., and Michael Moore. "Will natural products remain an important source of drug research for the future?" *Current opinion in biotechnology* 8.6 ; pgs: 708-712; 1997
37. Nordstrom, Benjamin R., and Charles A. Dackis. "Drugs and crime." *The Journal of Psychiatry & Law* 39.4 (2011): 663-687.
38. Odisharia, Vepkhvia. "Barriers to Establishing Healthy Lifestyle Habits in Young Generation of Georgia." *ANNALS OF BIOMEDICAL RESEARCH AND EDUCATION* 2.3 (2002).
39. Petroviç, B., “Narkokriminal”, fq. 94, Sarajevë, 2004.
40. Qendra Ndërkombëtare për Parandalimin e Krimit, fq. 74, 2010.
41. Schreiber, Stuart L. "Target-oriented and diversity-oriented organic synthesis in drug discovery." *Science* 287.5460 pgs: 1964-1969; 2000.

42. Simpson, D. Dwayne, et al. "Drug abuse treatment process components that improve retention." *Journal of substance abuse treatment* 14.6 (1997): 565-572.
 43. Speckart, George, and M. Douglas Anglin. "Narcotics and crime: A causal modeling approach." *Journal of Quantitative Criminology* 2 (1986): 3-28.
 44. Speckart, George, M. Douglas Anglin, and Elizabeth Piper Besehenes. "Modeling the longitudinal impact of legal sanctions on narcotics use and property crime." *Journal of Quantitative Criminology* 5 (1989): 33-56.
 45. Strategjia Kombëtare Kundër Drogës 2012 – 2016.
 46. Sullivan, Mark D., et al. "Association between mental health disorders, problem drug use, and regular prescription opioid use." *Archives of internal medicine* 166.19 (2006): para 2087-2093.
 47. Shtino, Nj., "Psikologjia Ligjore", Vol 2, fq. 193, Prishtinë.
 48. Testa, Mark F., and Brenda Smith. "Prevention and drug treatment." (2009): 147-168.
 49. US Dept Of State, National Drug Threat Assesment, pg. 11, 2011.
 50. Van Dorn, Richard, Jan Volavka & Norman Johnson. "Mental disorder and violence: is there a relationship beyond substance use?" *Social psychiatry and psychiatric epidemiology* 47, para 487-503, 2012.
 51. Vendimi me nr. të regjistrit themeltar 1593/397, nr. 427, Kolegji Penal i Gjykatës së Apelit Tiranë, datë 25.04.2014.
 52. White, H. R., The drug use-delinquency connection in adolescence, *Drugs, crime and criminal justice*, pgs 215 – 219, Academy of Criminal Justice Science, 1990.
 53. Winter J., (2020) *The history, the science, the politics of drugs*, Lewis Lewin Introduction pg. 1, Oxford.
-